

Posljednji Romanovi

Ostojić, Snježana

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:171463>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Sveučilišni preddiplomski dvopredmetni studij Pedagogije i
Povijesti

Snježana Ostojić

Posljednji Romanovi

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Domagoj Tomas

Osijek, 2019.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za povijest
Sveučilišni preddiplomski dvopredmetni studij Pedagogije i
Povijesti

Snježana Ostojić

Posljednji Romanovi

Završni rad

Humanističke znanosti, povijest, hrvatska i svjetska moderna i suvremena
povijest

Mentor: doc. dr. sc. Domagoj Tomas

Osijek, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum *13.9.2019.*

Smekšana Čoljić, 0122224281

ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Početak 20. stoljeća kako u Europi tako i u Rusiji dolazi do velikih promjena, dolazi do Prvog svjetskog rata koji je označio kraj starih sustava vlasti i početak rađanja novih ideja, modernizacije u političkom, ali i društvenom smislu. Naime, dolazi do raspada brojnih carstava, pada brojnih dinastija koje iza sebe imaju stoljetnu povijest vladanja, rađaju se nove države s novim idejama uređenja, među njima i Rusija. 1917. dvije velike revolucije zauvijek će promijeniti povijest Rusije, iz starog carstva stvara se tvorevina s novim ustrojem, odnosno komunistička država.

Carska dinastija Romanov koja je Ruskim Carstvom vladala više od tristo godina, zbog krize i gladi u zemlji tijekom Prvog svjetskog rata te zbog sve većeg nezadovoljstva naroda sve je više bila podvrgnuta pritiscima nove vlasti, marginaliziranju i izrugivanju od strane društvene javnosti. Nikola II., posljednji okrunjeni ruski car iz dinastije Romanov bio je prisiljen abdicirati te je nakon toga zajedno s obitelji stavljen u kućni pritvor dok se ne odluči što će se dogoditi s njegovom sudbinom.

Tijekom građanskog rata u Rusiji u kojem su se sukobile Bijela garda i Crvena armija, u srpnju 1918. u gradu Jekaterinburgu ubijen je ruski car Nikola II. zajedno s ostalim članovima obitelji Romanov te nekoliko članova pratnje. Pogubljenje obitelji Romanov otvorilo je brojna pitanja te kontroverze koje su još i danas aktualna tema.

Ključne riječi: Posljedni Romanovi, Nikolaj II., revolucije u Rusiji 1917.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Dinastija Romanov.....	2
3. Posljednja carska ruska obitelj.....	4
3.1. Nikolaj II. Romanov (1968-1918).....	4
3.2. Grigorij Rasputin	9
4. Prvi svjetski rat	10
5. Revolucije 1917.	12
6. Romanovi nakon revolucija 1917.	13
7. Smaknuće carske obitelji Romanov	16
8. Romanovi u suvremenoj kulturi	18
9. Zaključak	19
10. Literatura	20
11. Prilozi	21

1. Uvod

Dinastija Romanov vladala je Rusijom više od tristo godina. Iz ove dinastije izronili su brojni veliki vladari koji će zasigurno ostati zapamćeni u ruskoj, ali i u svjetskoj povijesti. Početkom 20. stoljeća Rusiju potresaju socijalni nemiri koji će uvelike utjecati na politički i društveni sustav. Ratovi, pobune, oskudica hrane i teški životni uvjeti samo su neki od faktora koji će na kraju eskalirati u revoluciju.

Nikolaj II., posljednji ruski car, došavši mlad i neiskusna na prijestolje nije znao voditi Rusiju prema budućnosti. Vodio se zastarjelim metodama vladanja, a njegov slab karakter koji se ogledao u neodlučnosti, bojažljivosti i nesigurnosti utjecao je na sam pad dinastije Romanov. Naime, dok je Nikolaj II. vladao zarobljen u sjenci prošlosti, Rusijom su se širili nemiri, a nezadovoljstvo naroda je raslo iz dana u dan. Zastarjeli sustav potaknuo je rađanje novih radikalnih ideja promjene vlasti.

Nakon izbijanja dviju revolucija 1917., Rusija je doživjela potpuni preobražaj, staro carstvo postalo je komunistička država, a Nikolaj II. bio je prisiljen abdicirati te je zajedno s ostatkom obitelji stavljen u kućni pritvor. Tijekom građanskog rata kojeg su vodile bijela garda i crvena armija, carska obitelj Romanov pogubljena je u podrumu kuće u Jekaterinburgu.

Cilj ovog završnog rada je prikazati sudbinu posljednje obitelji Romanov, prikazati ličnost cara Nikolaja i carice Aleksandre te razloge zašto je uopće došlo do pada posljednje carske obitelji. U početnim poglavljima objašnjeno je kako je historiografija o Romanovima podijeljena te koliki je interes za njih danas. Zatim je prikazana ličnost cara Nikolaja II i carice Aleksandre. Nadalje, objašnjeno je kako su Prvi svjetski rat i revolucije iz 1917. utjecale na pad Romanovih. Naposljetku, prikazan je kraj, odnosno smaknuće obitelji. Također, u posljednjem odlomku prikazana je prisutnost teme Romanovih u popularnoj kulturi. Ova tema vrlo je popularna i prisutna među povjesničarima i danas. Ovoj temi pristupili su mnogi autori iz zapadnoeuropskih zemalja, međutim najviše ih ima s engleskog govornog područja čija ćemo djela najviše i koristiti, među njima su Richard Pipes, Robert Kinloch Massie, Helen Rappaport i dr.

2. Dinastija Romanov

Dinastija Romanov vladala je Rusijom više od 300 godina, dvadeset vladara iz dinastije Romanov vladalo je Ruskim Carstvom od 1613. godine pa sve do Nikole II. kojeg su u revoluciji 1917. svrgnuli boljševici. Njihov uspon započeo je još u vrijeme vladavine Ivana Groznog i završio u vrijeme Rasputina. Za Romanove se često kaže da su jedni od najuspješnijih graditelja carstva još od doba Mongola. Naime, nakon što su Romanovi došli na vlast 1613. godine procjenjuje se da je Rusko Carstvo širilo za 55 četvornih milja na dan, odnosno za 20,000 četvornih milja na godinu. Do kraja 19. stoljeća, Romanovi su vladali jednom šestinom Zemljine površine te su se još širili.¹

Prvi car iz dinastije bio je Mihajlo I. Romanov koji je na vlast došao 1613. godine.² Jedan od najpoznatijih i „najvećih“ careva iz dinastije Romanov bio je Petar I. Veliki koji je modernizirao u to vrijeme poprilično zaostalu feudalnu Rusiju na društvenom, ekonomskom, političkom i vojnom planu, otvorio je Rusiju prema Europi te je istovremeno vodio ekspanzionističku politiku te se pri tome u glavnom usredotočio na zemlje s izlazom na more. Za vrijeme vladavine Petra I. Velikog Rusija je doživjela procvat te je postala jedna od vodećih sila Europe tog vremena.³ Nadalje, jedna od „najjačih“ carica je i Katarina II. Velika, čije su reforme, moć i vlast uvelike pomogle Ruskom Carstvu.⁴

Carevi su težili autokratskom tipu vladanja, međutim, već u 19. stoljeću mogu se vidjeti sve veće slabosti u vladavini. Zbog lošeg stanja u zemlji sve se češće javljaju nemiri koje su poticali antirežimske skupine te moć samog vladara opada. Nikola II. po uzoru na svojega oca Aleksandra III. pokušao je nastaviti autokratski režim, međutim nije uspio u tome te ga danas ne pamtimo po njegovoj vladavini, već po tragičnoj sudbini koja je zadesila njega i njegovu obitelj. Izvore o životu i smrti posljednje ruske carske obitelji možemo podijeliti na tri skupine. U prvu skupinu ulaze izvori iz kojih saznajemo o životu Romanovih prije abdikacije cara Nikole II. te tu prvenstveno ulaze memoari ljudi koji su tada bili vrlo bliski caru i njegovoj obitelji. Drugu skupinu izvora čine izvori vezani za smaknuće Nikole II. i njegove obitelji te njih možemo podijeliti još u dvije podskupine. Prva podskupina su materijali s

¹ Simon Sebag Montefiore, *The Romanovs: 1613-1918*. (London, 2016), 1613-1918., 12.

² „Romanovi“, *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=53298> (pristup: 21.7.2019)

³ „Petar I. Aleksejevič“, *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47843> (pristup: 21.7.2019)

⁴ „Katarina II. Velika“, *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30843> (pristup: 21.7.2019)

rezultatima bjelogardejske istrage, prikupljeni ubrzo nakon smaknuća carske obitelji u Jekaterinburgu 1919.godine, dok drugu podskupinu čine sjećanja uralskih boljševika, sudionika, organizatora i svjedoka ubojstva carske obitelji. Trećoj skupini izvora pripadaju materijali koji su vezani za posmrtni ostatke carske obitelji Romanov.⁵

Historiografija o Romanovima dijeli se na zapadnu, sovjetsku i suvremenu rusku historiografiju.

Interes za Romanove na Zapadu je izrazito velik, velik broj autora pisalo je o posljednjoj carskoj obitelji, a najviše ih ima s engleskog govornog područja, odnosno iz Velike Britanije i SAD-a. Teme su raznolike, od ubojstva u Jekaterinburgu do analize ličnosti carske obitelji. Zapadna historiografija uistinu je raznolika u vezi s temama. Međutim, razlika između autora je slaganje, odnosno, neslaganje s mogućnosti preživljavanja jednog ili više članova obitelji. S druge strane, sovjetska historiografija ne obiluje previše s tematikama o carskoj Rusiji, već je usredotočena na revolucije, odnosno na radnički pokret i oslobođenje od carskog režima. Međutim, tek kasnije dolazi do interesa za sudbinu Romanovih. O suvremenoj ruskoj historiografiji možemo govoriti od prestanka postojanja Sovjetskog saveza, odnosno od 1991. godine te nakon javnog otkrića grobnice Romanovih. Od 90-ih godina 20. stoljeća pa do danas javlja se interes brojnih povjesničara za ovu temu, izvori su dostupniji te je cenzura ukinuta. Odnos historiografije prema Nikoli II. ovisi o prostoru i vremenu. Naime, dok historiografija Sovjetske vlasti prikazuje posljednjeg ruskog cara u lošem svijetlu, naglašavajući njegove loše strane vlasti te istovremeno ističe dobre strane sovjetske vlasti, suvremena ruska historiografija pokušava pomiriti proturječnosti izvora, tradicionalnih monarhističkih viđenja i marksističkih.⁶

⁵ Mirna Borovec, *Smrt Romanovih: Od mita do stvarnosti*, (Zagreb: Diplomski rad, 2018), 6.-7.

⁶ Isto, 9.

3. Posljednja carska ruska obitelj

3.1. Nikolaj II. Romanov (1868-1918)

Nikolaj II. (Nikolaj Aleksandrovič Romanov) posljednji je ruski car (1868.-1917). Ruskim Carstvom vladao je 23 godine, a njegovu vladavinu obilježili su brojni nemiri i revolucije. Nikolaj II. rođen je 1868. godine kao sin cara Aleksandra III. i danske princeze Dagmar koja je udajom za ruskog prijestolonasljednika prešla na pravoslavlje i uzela ime Marija Fjodorovna.⁷

Postoje različita mišljenja o ličnosti Nikolaja II. Različiti pripadnici dinastije Romanov, njegovi ministri, i vojni zapovjednici, svi su oni imali različito mišljenje o caru te su ga različito ocjenjivali kao ličnost i kao cara. Nakon pada carstva, veliki dio aktivnih pripadnika političkog života Rusije tijekom prva dva desetljeća nisu imali visoko mišljenje o ličnosti Nikolaja II., a pogotovo nisu imali visoko mišljenje o njemu kad je u pitanju njegov način vladanja. Takvo mišljenje o Nikolaju II. nisu imali samo pripadnici opozicijskih pokreta – liberali i revolucionari, već i mnogi monarhisti pa čak i neki članovi obitelji Romanov. Međutim, krajem 20. stoljeća mnoge javne ličnosti pa i istaknuti povjesničari počinju naglašavati pozitivne strane Nikolaja II. Naime, burni događaji revolucije i građanskog rata (1917. – 1920.) smanjili su interes za Romanove pa i Nikolaja II., tek nakon toga postepeno se javlja interes za Nikolaja II, nastoji se iz svakog ugla sagledati i ocijeniti uloga Nikolaja II. Objavljeni su dokumenti o vladavini posljednjeg ruskog cara, dnevници i sjećanja njegovih suradnika i protivnika. Svako je od njih prema svojim sjećanjima, obično sa svoje političke pozicije, pokušao prikazati Nikolaja i kao ličnost i kao vladara. Tijekom 90-ih godina 20. stoljeća, nakon pada Sovjetskog režima, dolazi do velikog interesa povjesničara za ličnost i vladavinu posljednjeg ruskog cara.⁸

Povjesničar Alexander Bohanov smatra da je Nikolaj II. s jedne strane vladar – samodržac koji po principima autokratskog načina vladanja mora koristiti sva sredstva za očuvanje takvog sistema. Tu je on nemilosrdni i surovi autokrat koji nema milosti prema „učesnicima nereda“, zbog čega je za vrijeme revolucije 1905. dobio naziv krvavi. S druge

⁷ Pierre Renouvin, *Europska kriza i Prvi svjetski rat*, prev. dr. Nikola Berus, (Zagreb, 2008), 80.

⁸ Sava Živanov, *Rusija na prelomu vekova, Poslednje decenije Ruskog Carstva, od završetka Krimskog do početka Prvog svjetskog rata (1855-1914)*, (Beograd, 2002), 390.

strane, on je kršćanin, obiteljski čovjek koji teži pravednosti, ljubavi i miru. Bohanov tvrdi da u tom vrtlogu Nikolaj „nije mogao a da ne izgubi svoju partiju“.⁹

Nakon smrti cara Aleksandra III. Nikolaj je 20. listopada (po julijanskom kalendaru) 1914. stupio na prijestolje. Bio je šesnaesti po redu car i trinaesti sa titulom imperatora iz dinastije Romanovih. Smrt Aleksandra III. bio je težak udarac za njegovog najstarijeg sina Nikolaja jer je izgubio oca kojeg je izuzetno poštovao i volio, ali kojeg se istovremeno i plašio. S druge strane, plašio se odgovornosti koja ga je čekala kao budućeg cara. Nikolaj je stupio na prijestolje potpuno nespričan. Bliski su ga ohrabivali, govoreći mu da zauzima prijestolje u vrijeme mira.¹⁰ Nikolaj II. ostao je upamćen kao slab vladar, ponajviše zbog utjecaja mišljenja sovjetske historiografije. No i neki nemarksistički povjesničari kao što je Renouvin, opisuju Nikolaja II. s „lošim“ pridjevima – slabić, čovjek uskih shvaćanja, nedostatak energije i oštroumnosti itd.¹¹ Nikolaj II. nije volio dužnosti cara, položaj koji je naslijedio od oca za njega je predstavljao teret, no unatoč tomu svoje je obveze izvršavao svjesno i odgovorno.¹² Slično mišljenje o Nikolaju II. dijeli i Neil Faulkner koji u svojoj knjizi *Povijest Oktobarske revolucije*, Nikolaja II. opisuje kao cara smušenog od predrasuda i praznovjerja, slabića koji je paraliziran vlastitom glupošću dok se oko njega uzdižu plameni rata i revolucije.¹³

Nikolaj II. bio je obiteljski čovjek, predan ženi koju je volio i djeci koja su bila posljedica harmoničnog braka. Alisa Viktorija Helena Luiza Beatrisa, bila je kći velikog hercoga Hesensko-Darmštata Ludviga IV. Darmštat je mala prijestolnica njemačke države u dolini rijeke Rajne, no ta je država bila od vrlo velike važnosti, značajna i utjecajna. Nakon smrti Alisine majke koja je bila kći čuvene engleske kraljice Viktorije, Alisa je odrasla uz baku na engleskom dvoru gdje su joj je formirale i neke karakterne crte, karakteristične engleskim princezama: nepopustljivost, nametljivost i borbenost. Međutim, nisu svi bili oduševljeni vezom Nikolaja i Alise, prvenstveno iz političkih razloga. Naime, Rusija se približavala Francuskoj, odnosno stvarao se savez ovih dviju zemalja, a Aleksandar III. je nastojao učvrstiti ovaj savez na temelju bračnih veza, odnosno ženidbom ruskog prestolonasljednika i orleanske princeze.¹⁴ Međutim, ljubav prema Alisi je prevagnula te je ubrzo nakon smrti cara Aleksandra III. 1894. održana svadba Nikolaja i Aleksandre (Alisa je

⁹ Isto, 390.

¹⁰ Živanov, *Rusija na prelomu vekova*, 391.

¹¹ Renouvin, *Europska kriza i Prvi svjetski rat*, 81.

¹² Sava Živanov, *Pad Ruskog Carstva I*, (Beograd, 2007), 150.-162.

¹³ Neil Faulkner, *Povijest Oktobarske revolucije*, (Zagreb, 2017), 10.

¹⁴ Živanov, *Rusija na prelomu vekova*, 393.-394.

primila pravoslavnu vjeru i ime Aleksandra). Carica Aleksandra je još od prvog dana primljena s rezervom na dvor, u visoko društvo, ali i u široj javnosti. Odnosi su još više zahladnili kada je carica odlučila prekinuti stare običaje kao što su raskoši balovi što je posebno pogodilo dame iz visokog društva koje su izgubile mogućnost da one i njihove kćerke zablistaju na takvim događanjima, zbog takvoj čina mnogi su se osjećali uvrijeđeno te su u svakom njezinom postupku vidjeli zamjerku. Nazivali su je „Njemica“. Caricu se često opisivalo kao duševno nespokojnu, često potištenu, hladnu i odbojnu. S druge strane, carica je novu sredinu ocjenjivala kao neiskrenu, egoističnu i koristoljubivu. Nije vjerovala ni članovima carske obitelji te se sve više odvajala u Carskom Selu.¹⁵ Pipes u svojoj knjizi *Ruska revolucija* opisuje caricu kao hladnu, praznovjernu i lakovjernu, rijetko se smiješila, a kao takva teško se mogla uklopiti u petrogradsko društvo.¹⁶

Aleksandra je uvidjela da je Nikolaj neodlučan vladar te je zbog toga često utjecala na carske odluke, najprije ga je usmjeravala, a kasnije je i sama donosila neke odluke umjesto njega, prvenstveno odluke koje se tiču dvore, ali i vlasti. Nikolaj je imao razumijevanja za svoju ženu te joj se nje suprotstavio, naprotiv, sve je više izlazio u susret njezinim željama i zahtjevima. Uskoro je i sam Nikolaj, po mišljenju okoline, postao hladniji te se zajedno sa suprugom usamljivao u dvorcu okružen odanim, ali i nekreativnim konzervativcima.¹⁷

Aleksandar III. nije upoznao Nikolaja s poslovima upravljanja državom te je pri stupanju na vlast Nikolaj nije bio samo mlad već i bez ikakvog iskustva. Nakon smrti Aleksandra III. prvih par mjeseci državom je upravljala Nikolajeva majka. Mnogi tvrde da je to upravo zbog Nikolajeva neiskustva, nespremnosti i neodlučnosti, a posebno je strahovala od Nikolajevih stričeva koji su na njega utjecali kao „savjetodavci“. Međutim, u borbi majke i stričeva za utjecaj na Nikolaja II. na kraju je ipak pobijedila njegova supruga Aleksandra, prvo iz sjene, zatim sve intenzivnije i otvorenije je utjecala na muža i njegove odluke. Za razliku od Nikolaja koji je „pokorno nosio teret vlasti“, carica Aleksandra je, prema Kerenskom, svoje pravo na vlast shvatila častoljubivo. Na početku vlasti to nije otvoreno prikazivala, no kasnije je sve više dolazilo do izražaja, pogotovo nakon rođenja sina. Carski par imao je kćeri: Olgu, Tatjanu, Mariju i Anastaziju. 1904. na veliku radost cijele obitelji rodio se prestolonasljednik Aleksej. Međutim sreća je ubrzo splasnula kada su liječnici utvrdili da je carević naslijedio prokletstvo Hesenskog roda – bolest hemofiliju. Aleksandra je

¹⁵ Živanov, *Rusija na prelomu vekova*, 395.-396.

¹⁶ Pipes, *The Russian Revolution*, (New York, 1995), 114.

¹⁷ Živanov, *Rusija na prelomu vekova*, 397.

vjerovala da joj je čudo i molitva pomogla u začeću sina te je vjerovala da će joj sina molitva i čudo izliječiti. Bolest carevića Alekseja bila je državna tajna, uskoro cijeli život obitelji promijenio, carska obitelj je živjela povučena u Carskom Selu, u Petrograd se dolazilo samo radi državnih poslova ili velikih ceremonija koje su zahtijevale njihovu prisutnost. Nakon rođenja sina Aleksandra je još više ušla u politiku i vođenje carstva. Osjećaj krivnje zbog sinove bolesti utjecao je na njezinu ličnost te samim tim na njen cjelokupni život i djelatnost.¹⁸

Prilog 1. Portret obitelji Romanov

Aleksandra i Nikolaj bili su duboko privrženi jedno drugome, no ona je počela sve više dominirati i u obiteljskim odnosima, ali i u državnim poslovima. To je najviše dolazio do izražaja u kriznim trenucima. Tada je Aleksandra uzimala stvari u svoje ruke te predlagala rješenja. Kerenski smatra da je carica nastojala zavoljeti Rusiju, ali samo onu koju je ona sama zamišljala u mašti, onu Rusiju koju je zamišljala za svoga sina, no upravo zbog tog mita ona se suprotstavljala stvarnoj Rusiji. Povjesničari i svjedoci prilika na dvoru smatraju caricu Aleksandru braniteljicu pravoslavlja, snažnu i autoritarnu ličnost koja je brzo ovladala ličnošću neodlučnog Nikolaja.¹⁹ Iako je rođena i odgojena u zapadnoj Europi, Aleksandra je

¹⁸ Isto, 397.-399.

¹⁹ Isto, 400.

brzo usvojila domoljubne stavove „usvojene“ zemlje Rusije te je često posjećivala Nikolu na njegovo nasljeđe: „Ti i Rusija ste jedno“.²⁰

Mark Steinberg i Vladimir Hrustaljev opisuju Nikolaja II. kao vladara čija je moralna idealizacija discipline, dužnosti i vjere spojena s njegovim političkim uvjerenjima. Naime, oni su smatrali da je Nikolaj II. vladao prema filozofiji kraljevanja i svojem osobnom identitetu, lozi i dužnosti cara, a ne po instinktu.²¹

Karakter Nikolaja II. i danas ostaje sporan, prevladava mišljenje o njegovom slabom karakteru koji se ogledao u neodlučnosti, nesigurnosti, bojažljivosti te čestim i brzim promjenama mišljenja. Nikolaj II. nije volio moć, naprotiv, moć i obaveze koje donosila titula cara za njega su predstavljale tešku obavezu.²² R. K. Massie govori: „Tragedija Nikole II. bila je u tome što se nije našao na svom mjestu u povijesti. Posjedujući obrazovanje za carevanje u 19. stoljeću i temperament za vladanje u Engleskoj – on je živio i vladao u Rusiji 20. stoljeća.“²³

Nikolaj II. bio je očaran svojim ocem Aleksandrom III., odlučnim, moćnim i autoritarnim vladarom. Prema svom ocu, gajio je duboko poštovanje, divljenje, ali i strah te je u njemu vidio uzor. Nikolaj II. težio je tradicionalnom načinu vladanja, oslanjao se na plemstvo i crkvu kao osnove svoje vlasti. Nastavljajući očev put, Nikolaj II. postao je „zarobljenik prošlosti“. Prihvatio je vrijednosti, principe vladanja i institucije vlasti prošlosti, a na njihovo napuštanje gledao je kao na napuštanje svetih osnova koje su utemeljili preci te izdaju Rusije. Međutim, Bohanov takav način vladanja kritizira jer ne može se kretati prema budućnosti vodeći se smjernicama prošlosti. Rusija je ulazila u 20. stoljeće s vladarom čije su misli bile prema nebesima, a pogledi prema nazad, odnosno dalekoj prošlosti.²⁴

Nesreće i problemi pojavili su se još od same krunidbe Nikolaja II. – masovna pogibija ljudi na Hodinskom polju, tada je Nikolaj II dobio naziv „Car hodinski“. Nadalje, problemi su se redali, najprije s ratom s Japanom, „krvavom nedjeljom“, a zatim „malom revolucijom“ 1905. kad je car dobio naziv „krvavi Nikolaj“. Prave nesreće uslijedile su tijekom Prvog svjetskog rat i eskalirale kroz revolucije u Rusiji.²⁵

²⁰ Pipes, *The Russian Revolution*, 114.

²¹ Mark Steinberg i Vladimir M. Khrustal'ev, *The Fall of the Romanovs*, (New Haven and London, 1995), 14.-15.

²² Živanov, *Rusija na prelomu vekova*, 401.

²³ Robert K. Massie, *Nicholas and Alexandra*, (London, 2013), 10.

²⁴ Živanov, *Rusija na prelomu vekova*, 403-404.

²⁵ Isto 405.

3.2. Grigorij Rasputin

Uz obitelj Nikolaja II. često se veže i figura Grigorija Rasputina. Naime, Rasputin je doveden na ruski dvor kako bi pomogao ruskom prijestolonasljedniku Alekseju oko naslijeđene i neizlječive bolesti, Rasputin je u nekoliko navrata zbilja utjecao na smanjenje boli, ali mišljenja o samom Rasputinu bila su izrazito podijeljena. S jedne strane, dio njih, među njima i carica Aleksandra, bio je očaran starcem iz Sibira te vjerovao u njegove nadnaravne moći, drugi su pak Rasputina gledali kao varalicu i manipulatora, oni su vjerovali da je Rasputin „osvojio“ carsku obitelj zbog Aleksandrinog religioznog fanatizma. Rasputin je nesumnjivo bio vrlo blizak s obitelji Romanov, a carica Aleksandra ga je u pismima u nekoliko navrata nazvala „naš prijatelj“.²⁶

„Rat je išao u lošem smjeru, stoga je car, vrhovni vladar 130 milijuna Rusa, otišao na frontu da osobno preuzme zapovjedništvo. „Započinje nova stranica i samo Svemogući Bog zna što će na njoj biti zapisano“, objavio je. Carica, koja je ostala u svojoj palači, napisala je bodreći ga: „To će biti slavna stranica u Vašoj vladavini i ruskoj povijesti.“ On se nema čega bojati, dodala je, jer se „molitve Našeg prijatelja za Vas uzdižu noći i danju u Nebo i Bog će ih čuti.“ Podsjetila ga je da mu je taj „Prijatelj“ prije polaska dao svetu ikonu_ “da vas čuva i vodi“ – a potom mu je poslala jabuku koju je dobila iz ruku tog čovjeka, Grigorija Rasputina, sibirskog seljaka i vjerskog iscjelitelja, potičući svog supruga da je pojede kako bi postao odlučniji.“²⁷

Prilog 2. Grigorij Rasputin

²⁶ Andrew Cook, *Rasputin – biografija*, prev. Tatjana Jambrišak, (Zagreb, 2010), 93.

²⁷ Neil Faulkner, *Povijest Oktobarske revolucije*, prev. Iva Karabaić, (Zagreb, 2017), 9.

Rasputinovo ime često se vezalo uz skandale, a njegov indirektan utjecaj na politiku povećao se za vrijeme Prvog svjetskog rata kada je car najviše boravio izvan prijestolnice u ratnom stožeru u Mogiljevu. Rasputin je bio ozloglašen još za vrijeme života marksistička propaganda ga je demonizirala, a lik „vražjeg redovnika“ postao je vrlo poznat element u ruskoj povijesti.²⁸ Zbog svog utjecaja na gospodarska i politička pitanja, oko Rasputina se počeo stvarati sve veći krug neprijatelja, uglavnom aristokrati koji su u Rasputinu vidjeli prijetnju.²⁹ Rasputina je noći na 30. prosinca 1916. ubio ogorčeni monarhist, princ Jusupov.³⁰

4. Prvi svjetski rat

Ono što je dinastiju Romanov stavilo na konačnu kušnju bili su vanjski poslovi Carstva, a ne unutarnji. Sukobi s Japanom, Velikom Britanijom pa čak i s Francuskom okončani su mirnim putem. Međutim, rivalstvo s Austro-Ugarskom i Njemačkom postajalo je sve žešće.³¹ Sudbonosni trenutak dogodio se 28. lipnja 1914. kada je srpski nacionalist Gavrilo Princip izvršio atentat na habsburškog prijestolonasljednika Franju Ferdinanda u Sarajevu, glavom gradu netom anketirane Bosne. Austrija je krivila srpsku vladu za nadvojvodinu smrt te je tražila ponižavajuće ustupke od srpske vlade. Rusija je stala na stranu Srbije, a Njemačka na stranu Austrije. Rusija je proglasila opću mobilizaciju, a Njemačka je tad objavila rat Rusiji i Francuskoj. Velika Britanija se solidarizirala tad s Francuskom i Rusijom objavivši rat Njemačkoj i Austro-Ugarskoj. Rasplet ovih događaja nitko nije mogao predvidjeti. Nitko nije imao jasne ideje o ciljevima rata niti da bi mogao trajati godinama i srušiti čitave dinastije i društvene poretke.³²

Prvi svjetski rat stvorio je Rusiji, Austro Ugarskoj i Njemačkoj okolnosti koje će uzdrmati monarhije Romanova, Habsburga i Hohenzollerna. Naime, da je Nikolaj II. svrgnut s vlasti u mirno doba, uspostava komunističkog poretka ne bi bila izgledna.

Car je iz rata htio izvući najveću moguću prednost. Ruski ciljevi nisu bili samo obrambeni, već i ekspanzionistički. Naime, početkom 1915., njegov ministar vanjskih poslova, Sergej Sazonov, iznosi mogućnost o pripojenju tjesnaca Dardaneli. U skladu s tim

²⁸ Andrew Cook, *Rasputin – biografija*, 93.

²⁹ „Rasputin“, *Hrvatska enciklopedija*, https://hr.wikipedia.org/wiki/Grigorij_Rasputin (pristup: 24.7.2019.)

³⁰ Robert Service, *Povijest suvremene Rusije: od carizma do 21. Stoljeća*, (Zagreb, 2014), 65.

³¹ Isto, 62.

³² Isto, 63.

zahtjevom potpisani su tajni savezi s Britanijom i Francuskom. Za vrijeme Prvog svjetskog rata svako područje gospodarstva – poljoprivreda, trgovina, industrija, financije, promet – imalo je probleme koji su pogoršavali probleme na druga područja. Nedovoljno je ruskih tvornica, rudnika, cesta, željeznica, škola, banaka i poljoprivrednih gospodarstava doseglo razinu razvoja koju su postigle ostale vodeće svjetske sile, kao što je Njemačka. Rat protiv Njemačke stvorio je Rusiji neizmjeran pritisak na gospodarstvo.³³

Vlasti su uvidjeli opasnost od inflacije i oskudice koja je zahvaćala cijelu zemlju, ali ipak nisu poduzimani konkretni postupci koji bi vodili ka poboljšanju situacije.³⁴ Sela su bila pogođena s nekoliko bolnih problema: novačenjem mladih muškaraca, nedostupnošću industrijskih proizvoda, neprimjerenim cijenama žita i sijena, rekviriranjem konja. Oskudica je vladala u nekoliko regija. Jednom dijelu seljaštva bilo je dobro tijekom rata, zemlja se mogla povoljnije kupiti ili iznajmiti od zemljoposjednika, a mogli su se i prehraniti vlastitim proizvodima. Međutim, ništa nije moglo nadoknaditi gubitak sinova na bojišnici.³⁵

Do kraja prosinca 1916. u vojsku je pozvano oko 14 milijuna muškaraca, većinom seljaka. Čak 8 milijuna ih je, što poginulo, što ranjeno i zarobljeno, a glavnim krivcem za loše stanje na bojištu smatra se korupcija, nekompetencija, loše vođenje te nedostatak opreme. Nezadovoljstvo među narodom sve je više raslo, narod je bio demoraliziran, ne samo zbog rata, već i zbog cijena koje su svakim danom rasle te zbog nedostatka namjernica. Naime, vlada kako bi vojnicima osigurala prehranu, stezala je opskrbu hrane u gradove.³⁶ Seljaci koji su aktivno sudjelovali protiv monarhije bili su vojnici petrogradskog garnizona, koji su, ogorčeni zbog loše prehrane i oštre discipline bili sve manje voljni izvršavati naredbe za suzbijanje nered koji je vladao među ostalim dijelovima društva. U čitavoj zemlji vladala je nestašica industrijskih proizvoda, a za kruh se čekalo u redovima. Kvaliteta življenja u gradovima opadala je dolaskom brojnih migranta sa sela koji su tražili posao u tvornicama.³⁷

Prvi svjetski rat ubrzo je par dinastije Romanov. Socijalna i politička nezadovoljstva rasla su iz dana u dan, pobune su postale svakodnevnica, a rat ne samo da je pogodio

³³ Isto, 63-66.

³⁴ Pipes, *The Russian Revolution*, 374.

³⁵ Service, *Povijest suvremene Rusije: od carizma do 21. stoljeća*, 69.

³⁶ Rene Lovrenčić, *Nemirni mir: svijet 1918.-1939.*, (Zagreb, 2011), 27.

³⁷ Service, *Povijest suvremene Rusije: od carizma do 21. stoljeća*, 69.

radništvo i seljaštvo, već je pokrenuo i neke nacionalne težnje. Ono što je najviše utjecalo na carstvo tijekom rata, bilo je raspad višemilijunske vojske i razvoj antiratnog pokreta vojnika.³⁸

5. Revolucije 1917.

Rusija 1917. doživljava veliki prevrat te dvije revolucije. Februarska i Oktobarska revolucija te građanski rat koji je uslijedio 1918. zauvijek su promijenile povijest Rusije te označili kraj jedne i početak druge povijesne epohe.³⁹

Neil Faulkner u svojoj knjizi *Povijest oktobarske revolucije* navodi da kako bismo razumjeli revoluciju koja je 1917. godine eksplodirala u Rusiji, mora se započeti s perspektivom „drugih povijesnih razdoblja“ to jest s poimanjem onoga što francuski povjesničari iz tradicije časopisa *Annales* nazivaju *la longue duree* (proces dugog trajanja). Naime, ako je revolucija „zbijena“ povijest, napredak cijelog stoljeća sažima se u postignuće jedne godine – takvom je postala jer su se protuslovlja dugo nakupljala sve dok u jednom trenutku nisu dosegle kritičnu masu. Autokratski način vladanja te militarizam koji je vladao Rusijom bili su rezultat međudjelovanja triju faktora: zastarjelo gospodarstvo, slabost civilnog društva i nadmetanja sa suparničkim silama. Takvo međudjelovanje stvorilo je plodno tlo za izbijanje revolucije.⁴⁰

Prvi svjetski rat te loše gospodarsko stanje, potaknulo je reformističke grupe na akciju. Nestašica kruha i industrijskih proizvoda, zapušteni stambeni prostori te porast broja izbjeglica u gradovima samo su neki od čimbenika koji su izazvali revoluciju. Važan uzročnik revolucije bila je i neučinkovita i korumpirana državna uprava te aristokratski krugovi.⁴¹

Car se nije previše uzbuđivao kada je 22. veljače izbio štrajk u Putilovoj tvornici oružja, a već 24. veljače počeo je opći štrajk.⁴² Nikolaj II. nije vjerovao u uništenje monarhije sve do posljednjeg dana, iako mu je više puta skretana pozornost na to. General Nikola Ruski više puta ga je upozoravao na previranja u vojsci, a veliki knez Mihail i predsjednik Dume Rodzjanko naglašavali su važnost ustupka. Također, o stanju u državi moglo se saznati i u

³⁸ Borovec, *Smrt Romanovih: od mita do stvarnosti*, 26.

³⁹ Isto 27.

⁴⁰ Faulkner, *Povijest Oktobarske revolucije*, 11.

⁴¹ Enrico Cravetto, ur., *Povijest*, Sv. 16, (Zagreb, 2008), 149.

⁴² Service, *Povijest suvremene Rusije: od carizma do 21. stoljeća*, 69.

novinama. Unatoč svemu, car Nikolaj II. i dalje je branio stari poredak.⁴³ Nikolaj II. shvatio je ozbiljnost situacije tek nakon što je većina prijestolnice bila u štrajku te kad su vojnici stali na stranu štrajkaša. Car je odbio ustrojiti vladu prihvatljivu Dumi, čime je izazvao još veće nezadovoljstvo naroda. Naime, većina povjesničara ističe da je upravo vojska bila odlučujući faktor u pobjedi narodnog ustanka, jer su za razliku od revolucije 1905. nemiri u vojsci ostali u drugom planu, a 1917. vojnici gotovo od početka imaju glavnu ulogu u događajima u prijestolnici. Ulice glavnog grada bile su ispunjene nezadovoljnim radnicima i vojnicima koji su tražili promjenu. Potpora vladajućem režimu sve je više slabila, više nije bilo nade da režim preživi. Dinastiji Romanov bližio se kraj.⁴⁴

Nikolaj II., dok je putovao iz Mogiljeva u Petrograd, 2. ožujka, iznenada je abdicirao. Državnu vlast preuzeo je neslužbeni komitet kojeg su osnovale istaknute ličnosti u Dumi nakon što je ona u veljači bila raspuštena, a Privremena vlada osnovana 3. ožujka. Sad su najveći utjecaj imali ljudi s centra i lijevog krila ruskog liberalizma. Grigorij Lavov, koji je postavljen za predsjednika Privremene vlade, ali i mnogi drugi njegovi suradnici slavili su uklanjanje Romanovih, smatrajući kako vlada i „narod“ konačno mogu surađivati na obostranu korist.⁴⁵

6. Romanovi nakon revolucija 1917.

Abdikacijom cara Nikolaja II. život obitelji Romanov zauvijek se promijenio. Godinu i pol dana prije samog smaknuća, obitelj je provelo u zatočeništvu koje je prošlo kroz tri faze: Carsko Selo, Tobolsk te na kraju Jekaterinburg. Puno podataka je izašlo na vidjelo nakon što su početkom 20-ih godina 20. stoljeća izašle biografije podanika i prijatelja carske obitelji, dvorskih dama i caričinih prijateljica Ane Virubove i Lili Dehn te učitelja i tutora carske djece Pierrea Gillarda i Sydneya Gibbesa. Naime, pomoću njihovih sjećanja lako se moglo uvidjeti kako su izgledali posljednji dani carske obitelji. Potpisivanjem abdikacije, Nikolaj je postao građanin, to je prije svega podrazumijevalo oduzimanje titule cara te vrhovnog zapovjednika vojske. Nakon uhićenja Nikolaja, Aleksandre i djece, obitelj je ostala u carskom Selu. Kada je Privremena vlada došla na vlast nije se znalo o daljnjoj sudbini Romanovih. Međutim, neka su se rješenja ipak morala donijeti, kao, npr., da se carsku obitelj bar za

⁴³ Ludwik Bazylow, *Rušenje ruskog carstva*, prev. Petar Vujičić, (Novi Sad, 1980), 264.

⁴⁴ Cravetto, ur., *Povijest*, Sv. 16, 150.

⁴⁵ Service, *Povijest suvremene Rusije: od carizma do 21. stoljeća*, 70.

početak stavi u kućni pritvor. Obitelj je bila izolirana od vanjskog svijeta s vanjskom i unutarnjom stražom koja je pazila na njihovo kretanje.⁴⁶ Obitelj je provela šest mjeseci u kućnom pritvoru u Carskom Selu gdje su pokušali voditi „običan“ život najbolje to su mogli. Car je provodio dane cijepajući drva, čisteći snijeg i čitajući knjige.⁴⁷

Aleksandar Kerenski naposljetku je odlučio poslati carsku obitelj u Tobolsk u Sibir. Massie i Rappaport pišu da je taj grad izabran jer se slovio kao najsigurniji za carsku obitelj te je postojala mogućnost da se odande sigurno mogu prebaciti na istok u Japan ili na sjever u Skandinaviju.⁴⁸

U Tobolsku Romanovi su proveli vrijeme od kolovoza 1917. do travnja 1918. u kući bivšeg guvernera. Sa sobom su ponijeli neke od svojih dragocjenosti, kao što su fotoaparati, albumi s fotografijama, dnevnike, vina i sl. Međutim, tri mjeseca nakon njihova dolaska u Tobolsku, izbila je Oktobarska revolucije gdje su boljševici sada preuzeli vlast. Dolaskom boljševika na vlast, ponovno je pokrenuto pitanje Romanovih. Lav Trocki je tražio suđenje obitelji Romanov. U ožujku 1918. godine boljševici su došli u Tobolsk te zbog sumnje da u gradu ima monarhista odlučili su odvesti carsku obitelj na drugo mjesto.⁴⁹

Posljednje prebivalište obitelji Romanov bila je Kuća posebne namjene u Jekaterinburgu. Kuća koja se nalazila u centru gradića pripadala je umirovljenom inženjeru Nikolaju Ipatijevu koji se morao iseliti iz vlastite kuće u roku 24 sata, nakon čega su radnici podigli visoku drvenu ogradu odvojivši kuću i vrt od ulice. Pet soba koje su se nalazile na katu pretvorene su u zatvor čiji su prozori obojani bijelom bojom kako se ne bi moglo vidjeti van.⁵⁰ Nikolaj i Aleksandra stigli su 30. travnja u Jekaterinburg zajedno s kćeri Marijom, obiteljskim liječnikom, carskim pomoćnik Vasilij Dolgorukov i poslugom, ostatak obitelji je došao kasnije.⁵¹

U Jekaterinburgu Romanovi su tretirani kao zatvorenici, velika drvena ograda okruživala je kuću, a obitelji nije bilo dopušten nikakav kontakt s vanjskim svijetom. Stražari su se često neprimjerno ponašali, od pijanstva noćne straže pa do nepristojnog ponašanja.⁵²

⁴⁶ Borovec, *Smrt Romanovih: od mita do stvarnosti*, 34-35.

⁴⁷ Helen Rappaport, *The Last Days of the Romanovs: Tragedy at Ekaterinburg*, (New York: St. Martin's Press, 2009), 7.

⁴⁸ Robert K. Massie, *Nicholas and Alexandra*, 328.; Rappaport, *The Last Days of the Romanovs*, 7-8.

⁴⁹ Rappaport, *The Last Days of the Romanovs*, 7-8.

⁵⁰ Massie, *Nicholas and Alexandra*, 543.

⁵¹ Rappaport, *The Last Days of the Romanovs* 9.

⁵² Isto 29.

Obitelj nikad nije imala privatnosti, stražari su ulazili u sobe kad bi htjeli, psovali su i dobacivali nepristojne komentare. Kada bi djevojke išle na zahod, stražari bi ih slijedili. Unutrašnjost zahoda bila je ispunjena sramotnim ilustracijama carice i Rasputina.⁵³ Međutim, došlo je i do zbližavanja stražara s carskom obitelji, što je bilo strogo zabranjeno. Naime, u Tobolsku stražari su bili ugodno iznenađeni Nikolajevim prirodnim i jednostavnim ponašanjem, isto je dogodilo i u Jekaterinburgu. Neki su stražari čak prokrijumčarili pisma za obitelj ili donosili knjige, a neki su privatno priznali veliko poštovanje i sažaljenje prema Romanovima. Iz dana u dan, obitelj Romanov i njihovi „otmičari“ stvorili su klasične veze zatvorenika i zatvorskih čuvara što je uobičajeno u takvim situacijama. Također, nekim stražarima je bilo teško uskladiti ljubazno lice Nikolaja i njegovih lijepih kćeri s onima koje je boljševička propaganda ugradila u njih.⁵⁴

Vrlo je teško odgovoriti na pitanje kada i gdje su mogli pobjeći Romanovi te hoće li taj pokušaj biti uspješan ili ne. Većina povjesničara sumnja u uspješnost bijega jer Romanovi su u to doba bili vrlo nepopularni, a revolucija je svakim danom dobivala sve više simpatizera. Nadalje, velik broj caru bliskih ljudi pobjeglo u inozemstvo još u vrijeme februarske revolucije. Čak ni majka Nikolaja, Marija Fjodorovna, koja je u to vrijeme bila na Krimu, nije mogla pomoći ni jednom od dvojice svojih sinova.⁵⁵

Smaknuće carske obitelji Romanov vrlo je kontroverzna tema te je sam čin donošenja odluke o smaknuću jedno od glavnih uzroka neslaganja sovjetske i zapadne historiografije. Naime, sovjetska historiografija prihvatila je tvrdnje vlasti o rješenju iz Jekaterinburga, međutim, većina autora danas se slaže s tvrdnjom da je pitanje Romanovih bilo od prevelike važnosti te da je takva odluka mogla jedino doći od vrha vlasti koji su činili Lenjin, Trocki i Sverdlov. Politički vrh se od samog početka ustroja nove vlasti našao s brojnim neriješenim pitanjima. U srpnju 1918. u Rusiji je trajao građanski rat, a sudbina carske obitelji Romanov tada se nije nalazila na Lenjinovoj listi prioriteta. U trenutku kada je Jekaterinburg pao u ruke Bijele armije, Uralski sovjet inzistirao je na rješenju tog pitanja. Godinama se sporila uloga Lenjina u ubojstvu Nikolaja II, no danas se većina povjesničara slaže da je Lenjinovo odobrenje bilo ključno.⁵⁶

⁵³ Massie, *Nicholas and Alexandra*, 546-547.

⁵⁴ Rappaport, *The Last Days of the Romanovs*, 29.

⁵⁵ Borovec, *Smrt Romanovih: od mita do stvarnosti*, 40.

⁵⁶ Isto 42-43

7. Smaknuće carske obitelji Romanov

U noći sa 16. na 17. svibnja 1918. Jakov Jurovski, zapovjednik u Kući posebne namjene, vođa Čeka, probudio je članove obitelji Romanov govoreći im da se brzo sprema jer se Česi i Bijela armija približavaju Jekaterinburgu te ih se iz sigurnosnih razloga mora odvesti na drugo mjesto. Uskoro Jurovski odvodi obitelj u podrum gdje im govori da pričekaju. Nedugo nakon toga Jurovski se vraća s cijelom gardom te izgovara samo jednu rečenicu: „Vaši rođaci su pokušali da Vas oslobode; iz tog razloga Vas moramo ubiti!“. Obitelj Romanov smaknuta je u jutarnjim satima 17. srpnja 1918. u podrumu Kuće posebne namjene. Uz njih bježe i njihov liječnik Jevgenij Botkin, sluškinja Ana Demidova, carev sobar Aleksej Trupp i kuhar Ivan Haratonov.⁵⁷

Prilog 3. Podrum Kuće posebne namjene, mjesto na kojemu je smaknuta obitelj Romanov, Jekaterinburg

Ukop tijela žrtava predstavljao je najveći problem. Robert K. Massie u svojoj knjizi *Nicholas and Alexandra* opisuje posljednje trenutke Romanovih te samu egzekuciju. Naime, nakon što su izmasakrirali tijela, natopili su ih benzinom i bacili u vatru, a zatim su ih natopili sumpornom kiselinom. Nakon trećeg dana, pepeo i ostaci žrtava bačeni su u bazen vode na dnu rudničkog okna.⁵⁸ Nakon neuspjelog pokušaja zbrinjavanja ostataka u napuštenoj rudarskoj osovini, tijela su prevezena na polje nekoliko kilometara dalje od rudničkog okna

⁵⁷ Massie, *Nicholas and Alexandra*, 534.

⁵⁸ Isto 536.

gdje je devet članova grupe pokopano u masovnoj grobnici, dok je dvoje djece pokopano u zasebnom grobu. Krajem 1970-ih, lokalni geolog, dr. Aleksandar Avdonin pronašao je masovnu grobnicu u kojoj su bili posmrtni ostatci pet članova carske obitelji te njihovi četiri sluge. Avdonin i nekolicina njegovih bliskih prijatelja čuvala je tajnu o lokaciji groba u strogoj tajnosti. Nakon pada Sovjetskog saveza, 1991., službeno je otkrivena masovna grobnica gdje su otkrivene kosti cara Nikolaja II, carice Aleksandre i njihove tri kćeri. Međutim, u grobnici nisu pronađene kosti sina Alekseja i jedne kćeri. Takve su priče desetljećima budile kontroverze, odnosno budile su nadu o mogućim preživjelim članovima obitelji, osobito zbog osoba koje su se predstavljale kao izgubljeni članovi posljednje obitelji Romanov. Misterij je riješen u ljeto 2007. kada je skupina amatera arheologa, tek 70-tak metara od veće grobnice pronašla ostatke carevića Alekseja i njegove sestre Marije te je nakon obavljene DNK analize objavljeno da su pronađena tijela svih članova posljednje carske obitelji Romanov.⁵⁹

17. srpnja 1998. na osamdesetu obljetnicu smrti Romanovih održana je svečana ceremonija pokopa posmrtnih ostataka posljednjeg ruskog cara, njegove žene, tri kćeri i četvero članova posluge. Na ceremoniji je prisustvovao i Boris Jeljcin, prvi predsjednik Ruske Federacije. Posmrtni ostatci posljednje carske obitelji pokopani su u Crkvi Svetog Petra i Pavla u Sankt Peterburgu.⁶⁰ Ceremoniji nije prisustvovao moskovski patrijarh Aleksej II., a svećenici ni u jednom trenutku nisu izgovorili njihov imena. Naime, u to vrijeme, 1998. godine, dvije godine prije kanonizacije, Ruska pravoslavna crkva sumnjala je u autentičnost ostataka. Početkom 21. stoljeća na mjestu Ipatjeva doma u Jekaterinburgu, mjestu na kojem je pogubljen Nikolaj II., ubrzo nakon kanonizacije, ruska pravoslavna crkva podigla je hram znakovitog imena „Crkva na krvi“, u čast carskim mučenicima.⁶¹

⁵⁹ Coble MD, Loreille OM, Wadhams MJ, Edson SM, Maynard K, Meyer CE, et al. (2009) Mystery Solved: The Identification of the Two Missing Romanov Children Using DNA Analysis. *PLoS ONE* 4(3): e4838. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0004838> (pristup: 24.7.2019.)

⁶⁰ Romanovs laid to rest“, *BBC News*, 17. srpnja 1998. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/133725.stm> (pristup: 6. 8. 2019.)

⁶¹ Michael Wines, „Last Czar Buried: Tale of 2 Russias“, *The New York Times*, 18. srpnja 1998. <http://www.nytimes.com/1998/07/18/world/last-czar-buried-tale-of-2-russias.html?mcubz=1> (pristup: 6. 8. 2019.).

8. Romanovi u suvremenoj kulturi

Napisane su brojne knjige i snimljeni filmovi na temelju života posljednje carske obitelji Romanov, kako u Rusiji tako i na Zapadu. Pojačani interes za ovu temu javlja se 70-ih godina 20. stoljeća. Jedan od poznatijih filmova je američki biografski film *Nicholas and Alexandra* iz 1971. nastao na istoimenoj knjizi Roberta K. Massieja. Američka kinematografija veliku je pozornost dala Romanovim samozvancima te je u skladu s tima na zapadu snimljeno i nekoliko filmova na tu temu. Veliki interes u popularnoj kulturi doživio je mit o preživjeloj princezi Anastaziji Romanovoj te je na temelju tog mita nastala priča o Anni Anderson koja je za sebe tvrdila da je nestala princeza Anastazija. Na temelju te priče snimljeni su brojni filmovi, među njima i Anastasija iz 1956. godine te još popularniji istoimeni Disneyev animirani film iz 1997.⁶² Disney animirani film Anastasija postigao je ogroman uspjeh u popularnoj kulturi te je osvojio i nekoliko nagrada, među njima i Oskara.

Prvi ruski film koji isključivo prati Romanove je *Romanovy Vencenosnaja semlja* (u engleskom prijevodu *The Romanovs: An Imperial Family*) čiji je redatelj Gleba Panfilova. Film je snimljen 2000. godine povodom kanonizacije Romaovih u Ruskoj pravoslavnoj crkvi. Film prikazuje obitelj Romanov u vremenskom periodu od Februarske revolucije pa do smaknuća obitelji. Naglasak se stavlja na ponižavanje kroz koje obitelj prolazi, ali i njihovu snagu u vjeri unatoč teškoj sudbini.

⁶² Azar, Helen, Romanov family in Films, *The Romanov Family*, 2.rujna 2015.
<https://www.theromanovfamily.com/romanov-family-in-films/> (pristup: 6.8.2019)

9. Zaključak

Smrt posljednje carske ruske obitelji Romanov predstavlja simboličan kraj jedne etape u ruskoj povijesti te početak druge, odnosno početak novog totalitarnog režima u Rusiji i pad dinastije Romanov koja je više od tristo godina vladala Rusijom.

Slab karakter Nikolaja II. koji se ogledao u neodlučnosti, nesigurnosti te čestim i brzim promjenama mišljenja uvelike je utjecao na njegov pad. Nikolaj II. se nije pronašao u vremenu u kojem je vladao, prateći očev put vladanja, Nikolaj je postao „zarobljenik u prošlosti“. Sljedeći principe vladanja, vrijednosti i institucije vlasti prošlosti, nije razmišljao kakve će to posljedice ostaviti na rusku budućnost pa i na njega samog. Nikolaj II. bio je dobar otac i muž, ali ne i vladar. Slaba ličnost cara i okrenutost prema zastarjelim metodama vladanja jedni su od ključnih faktora pada Nikolaja II. Nadalje, loše gospodarsko stanje, slabost civilnog društva, glad te Prvi svjetski rat koji je iza sebe ostavio velik broj poginulih izazvao je bijes i pobunu naroda. Politička i socijalna nezadovoljstva u Rusiji eskalirale su u revoluciju koja je na kraju srušila monarhiju.

Posljednji Romanovi i danas su vrlo aktualna tema u Rusiji, ali i svijetu te čest predmet rasprave među povjesničarima. Smrt Romanovih, izvor je brojnih pitanja i kontroverzi te povod za javne diskusije, a aktualnost ove teme također govori i o njenoj važnosti u ruskom društvu.

10. Literatura

1. Azar, Helen, Romanov family in Films, *The Romanov Family*, 2.rujna 2015. <https://www.theromanovfamily.com/romanov-family-in-films/> (pristup: 6. 8. 2019)
2. Bazylow, Ludwik. *Rušenje ruskog carstva*. Preveo Petar Vujičić. Novi Sad, 1980.
3. Borovec, Mirna. *Smrt Romanovih: od mita do stvarnosti*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2018.
4. Coble, M.D., Loreille, O.M., Wadhams, M.J., Edson, S.M., Maynard K., Meyer C.E., Mystery Solved: The Identification of the Two Missing Romanov Children Using DNA Analysis, 11.ožujak 2009. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0004838> (pristup: 24. 7. 2019.)
5. Cook, Andrew. *Rasputin – biografija*. Prevela Tatjana Jambrišak. Zagreb, 2010.
6. Cravetto, Enrico, ur. *Povijest, Sv. 16*. Zagreb, 2008.
7. Faulkner, Neil. *Povijest Oktobarske revolucije*. Prevela Iva Karabaić. Zagreb, 2017.
8. Katarina II. Velika, *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30843> (pristup: 21. 7. 2019)
9. Khrustalëv, Vladimir, Mark Steinberg. *The Fall of the Romanovs*. New Haven and London, 1995.
10. Lovrenčić, Rene. *Nemirni mir: svijet 1918.-1939*. Zagreb, 2011.
11. Massie, Robert K. *Nicholas and Alexandra*. London, 2013.
12. Montefiore, Simon Sebag. *The Romanovs: 1613-1918*. London, 2016.
13. Pipes, Richard. *The Russian Revolution*. New York, 1995.
14. Petar I. Aleksejevič. *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47843> (pristup: 21.7.2019)
15. Rappaport, Helen. *The Last Days of the Romanovs: Tragedy at Ekaterinburg*. New York, 2009.
16. Rasputin. *Hrvatska enciklopedija*, https://hr.wikipedia.org/wiki/Grigorij_Rasputin (pristup: 24.7.2019.)
17. Renouvin, Pierre. *Europska kriza i Prvi svjetski rat*. Preveo dr. Nikola Berus. Zagreb, 2008.
18. Romanovi. *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=53298> (pristup: 21. 7. 2019)

19. „Romanovs laid to rest“. *BBC News*, 17. srpnja 1998. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/133725.stm> (pristup: 23. 7. 2019.). Autor nije naveden.
20. Service, Robert. *Povijest suvremene Rusije: od carizma do 21. stoljeća*. Preveli Marino Buble, Ana Bunčić, Nada Uglješić. Zagreb, 2014.
21. Wines, Michael. „Last Czar Buried: Tale of 2 Russias“. *The New York Times*, 18. srpnja 1998. <https://www.nytimes.com/1998/07/18/world/last-czar-buried-tale-of-2-russias.html> (pristup: 23. 7. 2019.)
22. Živanov, Sava. *Pad Ruskog Carstva I*. Beograd, 2007.
23. Živanov, Sava. *Rusija na prelomu vekova: poslednje decenije Ruskog Carstva: od završetka Krimskog do početka Prvog svetskog rata (1855-1914)*. Beograd, 2002.

11. Prilozi

1. Prilog 1. Portret obitelji Romanov <https://www.atlasobscura.com/places/the-church-on-the-blood-yekaterinburg-russia> (pristup: 8. 9. 2019)
2. Prilog 2. Grigorij Rasputin <https://www.bbc.com/news/world-europe-38469903> (pristup: 8. 9. 2019)
3. Prilog 3. Podrum Kuće posebne namjene, mjesto na kojemu je smaknuta obitelj Romanov, Jekaterinburg <https://www.history.com/news/romanov-family-bodies-discovery-coverup> (pristup: 8. 9. 2019)